

Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi

The Journal of International Social Research

Cilt: 9 Sayı: 42 Volume: 9 Issue: 42

Şubat 2016 February 2016

www.sosyalarastirmalar.com Issn: 1307-9581

İKİNCİ DÜNYA SAVAŞI'NDA MERSİN VE İSKENDERUN LİMANLARI MERSIN AND ISKENDERUN PORTS DURING THE SECOND WORLD WAR

Tuğba KORHAN*

Öz

Birinci Dünya Savaşı'nın sonuçlarının sebep olduğu İkinci Dünya Savaşı 1 Eylül 1939'da Almanya'nın Polonya'yı işgaliyle başlamış, 1941 yılında dünya savaşı haline gelmiştir. Türkiye'nin İkinci Dünya Savaşı'nda izlediği politikayı belirleyen ana etken, savaşın seyri olmuştur. İngiltere ile ittifak, Almanya ile de dostluk antlaşmaları imzalayabilmiştir. Türkiye'nin İkinci Dünya Savaşı'nda izlediği politikayı en yakından izleyen ülkelerin başında İngiltere olmuştur. Bu yakın ilgi, Türkiye'nin jeopolitik önemi ve bu önemin Türk idareciler tarafından ustalıkla kullanılması ile savaş boyunca giderek artmıştır. Özellikle Adana konferansı sonrasında İngiltere'den gelen savaş malzemelerinin nakliyesi konusunda Mersin ve İskenderun limanları kullanılmıştır. Mustafa Kemal Paşa'nın 1923 yılında Mersin ziyaretinde söylediği gibi bu bölge Türkiye'ni Dünyayla bağlantı noktası olmuştur. Bu makale ikinci dünya savaşı sırasında Mersin ve İskenderun limanlarındaki askeri faaliyetleri ele almıştır.

Anahtar Kelimeler: II. Dünya Savaşı, Mersin Limanı, İskenderun Limanı.

Abstract

The Second World War, emerged from the results of the first World War, started with the occupation of Poland by Germany in September 1, 1939 and became the World War in 1941. The main factor determining the Turkish policy during the Second World War was the course of the war. Statesmen controlling the Turkish foreign policy ingeniously used every possible tool to ensure Turkey's non-belligerency. They were able to sign an alliance treaty with Britain and a friendship treaty with Germany. Britain was one of the countries closely following the Turkish foreign policy during the war. During the Second World War, Turkey followed a balance policy and maintained economic and political relations with each side. This close interest steadily increased throughout the war due to the unique geopolitical position of Turkey and the skilful utilization of this position by Turkish statesmen. As a result of Adana conference made between Britain and Turkey, the schedules of these aids were prepared and the military materials which especially enter from Mersin and İskenderun Ports were transferred to troops through railway and highway. When Mustafa Kemal Pasha visited Mersin in 1923 he emphasized the importance of Mersin as a link between the World and Turkey. This paper handled military activities in Mersin and İskenderun Ports during the second World War.

Keywords: II. World War, Mersin Port, İskenderun Port.

Giriş

İkinci Dünya Savaşı süresince Türkiye savaş dışında kalabilmek için dış politika siyasetini dengeli bir şekilde kullanmıştır fakat İtalya ve Almanya'nın sergilediği yayılcı politika Türkiye'yi 1939 yılında belirgin bir şekilde İngiltere ve Fransa tarafına yönlendirmiştir. Bu yönelmenin sonucu olarak da 13 Nisan 1939 tarihinde başlayan görüşmeler neticesinde 12 Mayıs 1939 günü Türk İngiliz ortak bildirisi yayınlanmıştır. Dönemin başbakanı Refik Saydam ve İngiltere başbakanı Neville Chamberlain tarafından kendi ülke parlamentolarında ilan edilen metin uzun süreli bir anlaşma imzalanana kadar bir saldırı hainde karşılıklı yardımı teyit etmiştir.(TBMM ZC, 1939: 68)

Bu yakınlaşmanın sonucu olarak da 19 Ekim 1939 tarihinde Türkiye-İngiltere ve Fransa'nın oluşturduğu Ankara Paketi olarak tarihe geçen belge imzalanmış (Gürün, 1983:72) böylece Türkiye'ye gelecek olan İngiliz yardımlarının yolu açılmıştır. Fakat bir taraftan da Rusya ile temaslar devam etmiştir. İngilizler Türkiye'nin olası bir savunma durumuna karşı limanlarının güçlendirilmesi gerektiğinde ısrar ederlerken Türk heyeti de kara ve demir yolları, yeraltı kaynaklarının da aynı derecede önem e sahip olduğunda ısrar etmişlerdir. (İDH, K.6, G.105, B.1.)

1. Mersin ve İskenderun Limanlarının İkinci Dünya Savaşı'na Hazırlanması

1939 yılından sonra İngiltere Türkiye'nin savaşa dâhil olmasını sağlamak için çeşitli askeri yardımlarda bulunmuştur. Bu yardımların nakliyesinde kullanılan dört ana yoldan üçü Çukurova bölgesindedir bu sebeple dolayı Çukurova bölgesi İkinci Dünya Savaşı boyunca stratejik öneme sahip olmuştur. İngiltere'nin nakliye amacıyla kullandığı bu yollardan ilki Mersin-Ulukışla, ikincisi İskenderun,

* Yrd. Doç. Dr., Çukurova Üniversitesi Fen Edebiyat Fakültesi Tarih Bölümü.

Adana ve Tarsus'u birbirine bağlayan güzergah, bir diğer nakliye yolu ise Silifke-Karaman yollarıdır. (İDH,K 6, G. 140, B.3.)

Bunun yanında Mersin ve İskenderun bölgeleri limanlarından dolayı İkinci Dünya Savaşı'nda önem kazanan alanlar arasında olmuş hatta bu limanlara İngiltere güvenlik ve nakliye konularında birinci önceliği vermişlerdir. İkinci sırada Zonguldak ve Karabük, üçüncü sırada öneme sahip bölge Boğazlar ve İngiltere için dördüncü öneme sahip bölge ise Anadolu'nun iç kısımları olarak belirlenmiştir. (İDH, K. 2, G. 115. B. 11) İngiltere bu bölgelere çeşitli zamanlarda uzman heyetler göndererek bölgelerin askeri durumunu araştırmıştır.

Türkiye savaş başladığında Mersin ve İskenderun limanları öncelikli olarak tüm limanların kritik öneme sahip olduğunun farkında olmuş ve limanlarını güçlendirmeye yönelik yatırım yapmıştır. Limanlardan en üst düzeyde faydalanmak için bir inşa programı başlatılmış, bu program dahilinde 1940 yılında liman ve iskeleler için toplam 1.200.000 liralık ödenek ayrılmıştır. Cumhuriyet'in kuruluşundan II. Dünya Savaşı'na kadar olan dönemde liman ve iskeleler için toplam 700.000 liralık ödenek harcandığı düşünülürse Türkiye Cumhuriyeti'nin İkinci Dünya Savaşı'nda deniz ulaşım ve taşımacılığına verdiği önem anlaşılmaktadır. (BCA,15.08.1958, Fon kodu: 030..01.0.0, Yer no: 74.471..12)

II. Dünya Savaşı'na kadar Ulaştırma Bakanlığı; Posta-Telgraf, Demiryolları, Hava Yolları ve Deniz Yolları ve Liman Genel Müdürlüklerinden oluşmaktaydı. 1944 yılında Devlet Limanları Müdürlüğü, Deniz Yolları Müdürlüğü'ne bağlanmıştır. Devlet Deniz Yolları ve Limanları Genel Müdürlüğü olarak adı değiştirilen kuruma Mersin ve İskenderun Limanları da devredilmiştir. (TBMMZC, 1943:46) Savaş yıllarında bu iki limandan çok fazla malzeme indirilmesi tek elden yönetilmelerini zorunlu kılmış daha sonra alınan olumlu sonuçlar neticesinde belediyelerin, özel idarelerin ve kısmen de şahısların elinde bulunan Samsun, İzmir, Mudanya Erdek, Bandırma, Edremit Limanları da Devlet Deniz Yolları ve Limanları Genel Müdürlüğü'ne bağlanmıştır. (TBMMZC, 1942: 81-83)

Mersin Limanı'yla beraber müttefik ülkelerinden gelen yardımların nakliyesinin büyük bir kısmını karşılayan İskenderun Limanı, İkinci Dünya Savaşı döneminde resmi olarak hizmete açılmıştır. Savaş yıllarında, Braithwaite adlı İngiliz şirketi tarafından inşaatına başlanan İskenderun Limanının açılışı Bayındırlık Bakanı Sırrı Day tarafından Ocak 1945'te yapılmıştır. İskele uzunluğu 309 m. yi bulan, aynı anda 6 geminin boşaltma yapabileceği büyüklükteki limanın açılışında İngiliz büyükelçisinin de bulunması, limanın taşıdığı anlamı gösteren önemli bir detaydır. Limanın açılışı gazetelerde ilk haber olarak verilmiş. İngiltere ile olan işbirliğinin altı çizilmiştir. Cumhuriyet gazetesi "Dünkü tören, Türk - İngiliz dostluğu hakkında heyecanlı tezahürlere vesile oldu" başlığı altında şu haberlere yer verilmiştir: "Büyük İskenderun İskelesi bugün parlak bir törenle işletmeye açıldı. Bu tören Türk - İngiliz dostluğu ve işbirliği mevzuunda tezahürlere de manalı bir vesile oldu. Maddi kıymetleri açıkça görülen bu eserlerin manevi ehemmiyetleri daha da büyüktür. Çünkü bu eserler, Türk ve İngiliz hükümetlerinin müşterek karar ve gayreti ile vücuda getirilmiştir. Siyasi olduğu kadar iktisadi esaslara dayanan Türk - İngiliz ittifakının samimiyetinin mesut hatıraları arasında bunları daima yâd edeceğimize şüphe yoktur." (Cumhuriyet, 1945: 1)

Limanın açılması gerek Türkiye ve gerekse Ortadoğu ile ilgilenen devletler açısından büyük önem taşımaktadır. Çünkü liman, hem ekonomik hem de askeri değere sahip bir liman görünümündedir. Özellikle yeni yapılan Mersin-İskenderun karayolu ile limanın Çukurova'ya bağlanması, bölgenin tarımsal potansiyelinin kullanılabilmesi açısından önemlidir. Diğer taraftan, Halep'e bakımlı karayolları ile bağlanması, İran, Irak ve Suriye'nin transit limanı rolünü oynayabilmesi bağlamında limana kilit bir rol yüklemiştir. Diğer taraftan ülkenin iki önemli limanı olan İstanbul ve İzmir limanlarına gelen malların tüm ülkeye yayılması konusunda zaman zaman yaşanan sıkıntılar, bu limanın açılmasıyla aşılabilmektedir.

Fakat Mersin ve İskenderun limanlarının sadece nakliye ve ulaşım kapasitelerinin artırılması yeterli değildir. Bu alanların askeri bakımdan güçlendirilmesi gerekmektedir. Genelkurmay başkanlığına göre bu limanlarda hem ağır hem hafif toplara ihtiyaç vardır. Limanlardaki ağır toplar yeterli değildir ve hafif toplar yakın gelecekte temin edilemeyecektir. Bu durumda İngiltere'den İskenderun limanına 16, Mersin Limanı'na 8 ağır top, İskenderun Limanı'na, 12 Mersin Limanı'na ise 24 hafif topun İngiltere'den istenmesi değerlendirilmiştir. (İDH, K. 2, G. 11, B. 123)

2. Limanlar için Yapılan İngiliz Yardımları

16 Ocak 1942 günü bir İngiliz heyet Mersin limanına incelemelerde bulunmak üzere ulaşmıştır. (İDH., K.2, G.013, B.9) İngiliz Yarbay Newey ve Yüzbaşı Luis'in aralarında bulunduğu heyete tercümanlık yapması için 27. Tayyare Def Topçu Tabur'undan Teğmen Vecihi Akın görevlendirilmiştir. (İDH., K 1 G 29 B 1. 24)gün heyetle beraber seyahat eden Akın bu seyahatini bir rapor halinde 23 Şubat 1942 tarihinde Genelkurmay Başkanlığı'na sunmuştur. Akın İngiliz uzmanların bölgeye kurmayı planladıkları askeri malzemeleri raporunda not etmiştir. Buna göre Mersin'e 4 ağır Bt ve 12 adet kadar hafif top, İskenderun'a 4 ağır Bt. Ve 12 ya da daha çok hafif top, Susanoğlu Limanı civarına 1 adet 40 mm top, bu limanın doğusuna

20 mm top koymaya karar vermişlerdir. Taşucu Limanı'na 4 adet hafif top koymaya karar vermişlerdir. Bunun yanında

9.4. bt Deniz feneri bölgesine

9.4. bt. Eski Atatürk plajı civarına

9.4 bt Gözne yolu civarına

9.4 Asri mezarlık ya da hafriyat tepe bölgesine

Eğer kâfi miktarda hafif top mevcut olurda

4 adet 40 mm top istasyon civarına

4 adet 40 mm top elektrik fabrikası civarına

12 adet 40 mm top henüz yapılmakta olan en doğudaki iskeleden itibaren sahil bölgesine koyulacağını rapor etmiştir.(İDH K 29, G. 1, B. 3)

Bilindiği gibi Türkiye İkinci Dünya Savaşı'nda savaşan taraflara karşı dengeli mesafesini koruma rolü izlemiştir. 1943 yılına gelindiğinde müttefiklerin üstünlüğü görülmeye başlanmış, Türkiye'de İngiltere'nin baskısının da etkisiyle bir yol ayrımına gelmiştir. İngiltere Türkiye'yi savaşa sokmak en azından hava üslerini kullanmak istemektedir. Fakat Türkiye de Rusya tehdidinde karşı yalnız kalmak istemese de doğrudan savaşa girmek istemediği için ordusundaki yetersizlikleri İngiltere'ye bahane olarak göstermektedir. Hem askeri hem de siyasi konular görüşülmek üzere 1943 yılını başında İngiliz Başbakanı ve İngiliz heyeti Adana ya gelerek Türk Heyeti ile görüşmeler yapmıştır tarihe Adana Görüşmeleri olarak geçen bu toplantılar bütünü 30 Ocak 1943 tarihinde başlamıştır. Bu görüşmelerde aynı zamanda savaş sonrası gelişmelerde ele alınmış ve Türk ordusunun ihtiyaçları ayrıntılı olarak belirlenmiştir. Toplantıda Türk heyetinde; Cumhurbaşkanı İsmet İnönü, Başbakan Şükrü Saraçoğlu, Dışişleri Bakanı Numan Menemencioğlu, İçişleri Bakanı Hilmi Uran, Genelkurmay Başkanı Mareşal Fevzi Çakmak, Tuğgeneral Şefik Çakmak ve Feridun Cemal Erkin, İngiliz heyetinde ise, İngiliz Başbakanı Churchill, Dışişleri Daimi Müsteşarı Sir Alexander Cadogan, Genelkurmay Başkanı Sir Alan Brooke ve cephe kumandanları bulunmaktadır. İnönü'nün önerisi üzerine görüşmeler askeri ve siyasi olarak iki ana konuya ayrılarak yapılmış; siyasi toplantılar başbakanlar düzeyinde yapılırken askeri konular ise genelkurmay başkanları tarafından görüşülmüştür.

2.1. Adana Görüşmeleri Sonrasında Mersin ve İskenderun Limanları

Adana görüşmeleri çerçevesinde, malzeme görüşmeleri yapmak için de bir başka İngiliz Heyet üyeleri 21 Şubat 1943 tarihinde uçakla Adana'ya gelmişlerdir. (Ulus,1943:1) Bu heyetin üç üyesi 22-23 Şubat 1943 tarihinde İskenderun ve Mersin Limanlarını ziyaret etmiştir. (İDH., K.3, G.3, B. 3-109). Türkiye'ye askeri alandaki ihtiyaçlarının süratle temini noktasında anlaşılmış ve ihtiyaçlar bir liste halinde hazırlanmıştır. (Cumhuriyet, 1943:1) Bu görüşmeler sonucunda İngiltere'den Türkiye'ye Adana Listesi olarak anılacak yardım malzemeleri gönderilmesi kararlaştırılmıştır. Adana görüşmeleri Genelkurmay Başkanlığı'nun görüşü 5 başlıkta toplanmıştır. Bunlar; Cephede kullanılacak silah sistemleri (top, tank, füze, silah, vb.), her türlü motorlu araçlar, lokomotif, kömür, benzin, demir yollarının yetersizliği nedeniyle gerekli gemi ihtiyacı, hava donanması için yeterli uçak (50 adet Combat Airgarft) ve teçhizatının verilmesidir. Görüşmeler sonunda Mersin ve İskenderun Limanlarından İngiltere'nin göndermesi kararlaştırılan askeri yardım malzemesi listesi şu şekildedir; 100 adet komuta tankı, 1470 adet ağır tank, 500 adet orta tank, 45 adet hafif tank, 75 adet keşif devriye otosu, bu malzemeleri için top, mermi, yakıt ve gerekli teçhizat, Levazım dairesi için sahrınçlı vagon 150 adet, Nafia Vekaleti için 1000 bidon beheri 25 tonluk akaryakıt için, Münakalat vekaleti için sahrınçlı vagon 200 adet, hava kuvvetleri için 500000 bidon, 250 yeraltı tankı, 50 yer üstü tankı, 235 sahrınçlı vagon, vb. (İDH, K. 4, G. 4, B. 12)

Bu malzemelerin gönderileceği en önemli yerler Mersin ve İskenderun limanları olduğu için 1943 yılının mart ayı İskenderun ve Mersin Limanları için hareketli bir ay olmuştur. Türk ve İngiliz heyetler bu limanlardan getirilecek malzeme miktarı ile ilgili olarak 5 ayrı toplantı yapmışlardır. İngiltere bu toplantılarda Türk heyetlerinin ısrarlarıyla gönderilecek malzeme miktarını yükletmişlerdir. 1 Mart tarihinde yapılan toplantıda 20 bin ton malzemeyi Mersin ve İskenderun Limanlarında göndermeyi taahhüt etmişlerdir. Yirmi yedi bin ton ise Irak ve Suriye'den demiryolu ile taşınması planlanmıştır. (İDH. K. 1,G. 076, B. 1) Bu iki limandan Mart ayında 18 buçuk ton, Nisan ayında 24 bin ton, Mayıs ayında ise 29 bin ton malzeme sevkiyatı yapılmıştır.(İDH, K. 2 G. 11, B. 251) . Bu dönemde Türkiye'ye verilmesi planlanan toplam yardım miktarı üç buçuk milyon tondur. (İDH, K. 2, G. 11, B. 11.234-245. Bu dönemde anlaşmaya varıldığı kadar malzeme limanlara gelmeye başlamış. Bu malzemeler Kayseri ve Karaman istikametli olarak trenlerle Anadolu'ya sevk edilmiştir. (İDH. K.6, G.130, B.2.)

Mayıs ayında İngiliz ateşemiliterliğinin Türk Genelkurmay'ına yazdığı mektuba göre ilk parti yardımda İskenderun'a ve Mersin'e 8'er adet çakılı topun olması kararlaştırılmış. İkinci partide yine İskenderun'a 8, Adana'ya 9, Ulukışla'ya 16 ki toplamda 32 adet 9.4lük tayyare def'inin gönderilmesi kararlaştırılmıştır. Türkiye'ye gönderilen diğer yarımından ayrı olarak gelecek olan bu topların Türk

ordusunu malı olması İngiltere dışişleri tarafından kabul edilmiştir. Ayrıca Türk ordusu İngiltere'nin izni olmadan bu malzemeleri lüzumlu gördüğü takdirde bu malzemeleri başka bölgelere de naklederek kullanabilecektir. (İDH K. 1 G. 31 B. 1)

İngiltere bu limanlardan yüklü miktarda malzeme göndermektedir. Fakat Genelkurmay Başkanlığı'nın gelen malzemelerle ilgili bazı olumsuz tespitleri vardır. Örneğin gelen askeri malzemenin mühim miktarı kullanılmış ve tamir görmüştür. Bunun yanında gelen silahlar genellikle eksik teferruatla gelmektedir. Bu açıdan kullanım olanağı yoktur. Özellikle top ve motorlu araçlara ilişkin malzemelerde iş görece ana silah ve vasıtalar zayıftır.

Genelkurmay Başkanlığı'na göre Malzemelerin geliş sırasına bakılırsa Türkiye'nin isteklerinden çok müttefiklerin ellerinde olanın gönderildiği kanısı hakim olmuştur. Ayrıca Türkiye'nin istemediği malzemelerin geldiği te tespitler arasındadır. Bu malzemelerle ilgili olarak Türkiye'de hâkim olan önlemler bir kanı ise gerek harp durumu gerekse siyasi vaziyetin cereyanına göre sevkiyat bazen hızlanıp bazen yavaşlamaktadır. (İDH, K.6, G.130, B.2.)

Savaşmaya pek de hevesli olmayan Türkiye yardım kapsamında gönderilen araç ve silah sistemlerine uyum sağlamakta epey zorluk çekmiş bunu yanında araçların kullanım tanıtımını yapan basılı yayınların anlaşılmadığı da sıklıkla öne sürülmüştür. Bir yandan müttefikler zaten istedikleri oranda malzemeyi Türkiye'ye ayıramıyorlar, öte yandan Türk tarafı projenin tüm aşamalarının gerçekleşmesinin savaşa girmeleri demek olduğunu bildiğinden işi yavaşlatıyordu. Bu nedenle zaman kazanma taktikleri gündeme geliyordu. (Deringil, 2003:195)

3. Refah Vapuru'nun Batırılması

Mersin ve İskenderun limanları savaş yıllarında İngiltere'nin gönderdiği savaş yardımlarının nakliyesinin yanında başka önemli olaylara da sahne olmuştur bu olaylardan ilki birçok asker, denizci ve sivilin hayatını kaybetmesine neden olan Refah Vapuru faciasıdır. İkinci Dünya Savaşı çıkmadan önce Türkiye, İngiltere'ye dört denizaltı ve dört savaş gemisi sipariş vermiş gemiler yapımı tamamlanmış fakat savaşın patlak vermesiyle İngiltere bu siparişleri teslim etmemiştir. 1941 yılının Haziran ayında İngiltere bu gemilerden bazılarını teslim edeceğini bildirmiştir. Teslim planına göre Refah Vapuru kiralanmıştır. Denizaltı Filotilla Komodoru Yarbay Zeki Işın Komutasında Türk mürettebatı görevlendirilmişti önce Mısır oradan da İngiltere'ye gidilecektir. Bu kafilere İngiltere'de eğitim alması düşünülen pilotlar da dâhil edilmiştir. (Goloğlu, 1974:133)

İstanbulu iki Musevi aileye ait olan vapur yük taşımak için tasarlanmıştı. Bu sebepten yolcu taşıma ve acil durum araçlarından yoksundu. Türk kafilesini taşıyan vapur 23 Haziran 1941 saat 18'de limandan ayrılmış. İngiltere'nin verdiği rotayla ilerleyen vapur hareketinden 5 saat sonra Kıbrıs 'a 10 mil kala Kapras açıklarında içindeki mürettebat ve yolcularıyla beraber torpillenerek batırılmıştır.(BCA,1935:58.77..11) Bu olayda, 126 denizaltıcı, 16 havacı ve gemi personelinden 25 olmak üzere toplam 167 personel şehit olmuştur. İki sandal içinde 50 kişi kurtulmuştur. (Cumhuriyet, 1941: 1)

Olayla ilgili ilk resmi açıklama dönemin Savunma Bakanı Saffet Arıkan tarafından yapılmıştır. Bu üzücü olayın TBMM'nde araştırılacağını söylemişse de Genelkurmay Başkanlığı olaya el koymuş ve Saffet Arıkan ile Ulaştırma Bakanı Cevdet Kerim İncedayı'nın dokunulmazlıklarının kaldırılmasını istemiştir.(BCA, 1941:140.5..15.) Bunun üzerine iki bakan da 12 Kasım günü istifa etmişlerdir. (Ulus, 6.8.1941:1). Olay daha sonra TBMM'de soruşturulmuş. Kurulan komisyon raporuna göre iki bakanın dokunulmazlıklarının kaldırılmasına gerek görülmemiş (Ulus,1942: 1). Bunun yanında konuyla ilgili kamu davası uzun süre devam etmiştir. Kamu davasında, Milli Savunma ve Ulaştırma Bakanlıklarının sorumlu gösterildiği iddiadan beraat kararı çıkmıştır. Refah Vapuru'nda şehit olan denizciler için Mersin asri mezarlığında ayrı bir yer ayrılarak şehitlik haline getirilmiştir. (BCA, 1941: 193.325..12.) Mersin'de denizciler için Atatürk Parkı içerisinde 1972 yılında Refah Şehitleri anıtı inşa edilmişti.

4. Limanlarda Yapılan Esir Değişimi

Mersin Limanı'nda yaşanan bir başka önemli olay ise savaşa katılan devletlerden bazılarının esir değişiminin bu limanda yapılmasıdır. Türkiye bilindiği gibi İkinci Dünya Savaşı'nda tarafsız rolünü korumaya çalışmış bunu yanında savaşa katılan ülkelerin vatandaşlarına zaman zaman esir değişimi konusunda yardımda bulunmuştur. Bu esir değişimlerinin bazıları İzmir'de bazıları ise Mersin'de yapılmıştır. Mersin'de yapılan esir değişimi Kızılhaç örgütü tarafından organize edilmiştir. 21 Mart 1943 tarihinde (Cumhuriyet,1943: 1)İtalyan ve İngiliz gemileri tarafından getirilen esirler 42 subay, 116 gedikli subay, 640 bahriyeli asker, 49 gözaltına alınmış sivil ve Arabistan'dan gelen 25 Alman vardır. (Cumhuriyet, 1943:1) Bunun yanında İngiliz Talma gemisinden 788 İtalyan denizci ve 5 İtalyan sivil, İtalyanların Gradinska gemisinden ise Almanların enterne ettikleri 25 İngiliz denizci, 42 üst rütbeli subay, 160 küçük rütbeli subay, 640 tayfa, 19 ticaret gemisi tayfası, 31 sivil değişimi yapılmıştır. Bu değişimden sonra Cemiyeti'ne İngiltere Büyükelçiliği, İngiliz savaş esirleri ile İtalyan esir ve enternelerinin Mersin'deki mübadelesinde görevli Kızılay'a teşekkür etmiştir. (BCA, 1943:179.236..1)

Sonuç

Zorlu bir milli mücadeleden galip çıkarak ülkesini kurmuş olan Türkiye Cumhuriyeti bir tarafta eski müttefiki Almanya'nın ve yayılcı İtalya'nın diğer tarafta ise güçlü İngiltere, Fransa ve Amerika'nın olduğu İkinci Dünya Savaşı'nda tarafsızlığını korumak zorunda kalmış. Bu büyük savaştan olabildiğince az zararla çıkmak amacıyla ilişkilerini her ülkeyle dengede tutmaya ve zaman zaman askeri yetersizlikleri bahane göstererek savaş dışı tutumunu sürdürmeye çalışmıştır. İşte bu askeri kaynak yetersizliğini gidermek amacıyla özellikle İngiltere, Adana Görüşmelerinden sonra daha da yoğunlaşarak Türkiye'ye malzeme yardımında bulunmuş bu yardımların çoğu da Mersin ve İskenderun Limanlarından ülkeye giriş yapmıştır. Gerek askeri malzeme nakliyesi ve ulaştırma faaliyetlerinden dolayı gerekse esir değişiminin bu bölgede yapılmasından kaynaklı bu limanlar İkinci Dünya Savaşı boyunca askeri hareketliliğe sahne olmuştur.

KAYNAKÇA

Genelkurmay Askeri Tarih ve Stratejik Etüt Daire Başkanlığı Arşivi; İkinci Dünya Harbi Katalogu, (İDH),

İDH K. 29, G. 1, B. 3

İDH, K. 2, G. 11, B. 123

İDH, K 6, G. 140, B.3.

İDH, K. 1 G. 31 B. 1

İDH, K. 1, G. 076, B. 1

İDH, K. 2, G. 115. B. 11

İDH, K. 2, G. 115. B. 11

İDH, K. 2,G. 11, B. 11.234-245

İDH, K. 4, G. 4, B. 12

İDH, K.2, G. 11, B. 251

İDH, K.3, G.3, B. 3-109.

İDH, K.6, G.105, B.1.

İDH, K.6, G.130, B.2.

Başbakanlık Cumhuriyet Arşivi

Tarih :10/10/1935 Sayı :3335 Dosya : Fon Kodu :30.18.1.2 Yer No :58.77..11.

Tarih: 15/08/1958, Fon kodu: 030.01.0.0, Yer no: 74.471..12

Tarih :16/10/1941 Fon Kodu :30.10.0.0 Yer No :193.325..12.

Tarih :12/4/1943 Fon Kodu :30.10.0.0 Yer No :179.236..1

TBMM Zabıt Ceridesi

TBMM Zabıt Ceridesi, Dönem 4, C:3, Birleşim, 12.5.1939, s.67-68.

TBMM Zabıt Ceridesi, Dönem 7, C:3, Birleşim, 07.06.1943, s.46.

TBMM Zabıt Ceridesi, Dönem 7 C:27, Birleşim, 14.08.1942, ss.81-83.

Gazeteler

Cumhuriyet Gazetesi

Ulus Gazetesi

Tetkik Eserler

DERİNGİL, Selim (2003), *Denge Oyunu*, Ankara: Tarih Vakfı Yurt Yayınları.

GOLOĞLU, Mahmut (1974), *Milli Şef Dönemi*, Ankara: Goloğlu Yayınları.

GÜRÜN, Kamuran (1983), *Dış İlişkiler ve Türk Politikası*, Ankara: SBF Yayınları.